

Dobro tedaj pazite, domorodci, da se za izbiralce izvolijo pravi možaki, ki ne bodo tega ali unega metla, ampak ki imajo pamet in srce na pravem kraji. Predvarite že naprej, ktere boste nasvetovali; in vi, kateri imate pravico voliti, pojte gotovo tudi sami k tem volitvam, ter glejte, da se pravo zadene.

Imena izbiralcev si zapišite, da se najdejo, če je pozneje treba kaj do njih obrniti se.

Podučujte ljudi, naj se udeležujejo vsi, kateri koli morejo, volitve; naj se nihče na druge ne zanaša, ampak sam naj stori svojo dolžnost. Večkrat en sam glas odloči, da je volitev dobra ali slaba. Posebno izbiralcem, kadar bodo izvoljeni, prigovarjajte, naj pridejo vsi, kadar bo treba poslanca voliti.

Še to prosimo naše blage domorodce, da nam, zmenivši se med seboj in z ljudmi, pred ko mogoče oznanijo, ktere ga si ta ali uni kraj za poslanca želi, da ga bomo potem tudi očitno priporočili, in sploh da bomo v porazumljenji ravnali.

Vašim rokam, dragi rojaki, je zdaj izročeno delo, ki bo odločevalo o naši osodi, o naši prihodnosti. Ta misel vas navdihuj z energijo, srčnostjo, nevtrudljivostjo; in — Bog daj srečo!

Nove postave.

Prenaredba o nabiranju vojakov.

1. dan t. m. je prinesel dunajski vladni časnik z stran prenaredbe o nabiranju vojakov 3 novice. Ena zadeva načrt nove postave za vojaško službo, druga načrt nove postave za sklicano vojsko. Oboje je zdaj še le načrt, ki ga je cesar potrdil, pa ni še veljavna postava, ker ga imajo še popred zastopniki dežel odobriti. Jedro vse te prenaredbe je to, da v potrebi se ima vsak, kdor je telesno pripraven, na vojsko vzeti; izvzeti so le malokteri. Pa dozdej, kakor smo rekli, to še ni postava.

Postava, že zdaj veljavna, pa je to, kar bomo na kratko tukaj povedali. Cesarski patent pravi, da silna potreba je, da se pomnoži vojaštvo; zato se rekrutna postava, 1858. leta oklicana, premeni tako-le:

59 palcev (colov) mora meriti vsak novinec (rekrut). (Po prejšnji postavi je moral novinec 1. in 2. starosti najmanj 60 palcev meriti, 3. pa 61.)

Dolžnost za vstop v armado se okrajša na 3 leta. (Po poprejšnji postavi je nastopila ta dolžnost po dovršenem 20. letu starosti in je trpela 7 let.)

Vsi mladenči, vojaški službi podvrženi, 1., 2. in 3. starosti, to je, taki, ki so dopolnili 20., 21. in 22. leto, ako so za vojake pripravni, se brez izjeme vvrstujejo armadi. (Letos se kličejo v armado tisti, ki so bili rojeni leta 1844., 1845. in 1846.) Kamor je kdo, ali za pešca, konjika, topničarja itd. bolj pripraven, tje pride; kar je le mogoče, naj se spolni želja novincu, ako želi v to ali uno krdelo.

Kadar je v to ali uno vrsto dosti nabranih, se vsi ostali dajo v polk (regiment) dopolnitnega okraja, in potem, ko so se izločili tisti, katerim se ima po postavi odpust (urlavb) dati, se imajo uni, ki so bili v regiment dopolnitnega kraja vredjeni, po srečkanji (lozanji) odločiti za daljo službo v armadi, za vaje, ali pa za stanovitni odpust, dokler ne pride potreba, da se pokličejo v armado.

Služba v armadi je določena na 6 let v redovni službi (linii) in na 6 let v rezervi; rezerva pa se loči na dvojno: 3 leta spadajo v prvo, 3 leta pa v drugo rezervo. Tisti vojaki, ki so v redovni službi in v prvi rezervi, delajo prav za prav armado, ktera se armada za boj imenuje.

Ob času vojske se iz vojakov 2. rezerve napravijo posebna krdela in poklic njih je, da služijo v posadkah (trdnjavah) cesarstva in grejo iz države le o potrebi.

Oženiti se ne sme, kdor je vojaščini podvržen, pa ni že 3. vrste starosti dovršil, to je, kdor ni že čez 22 let star. (Po poprejšnji postavi se je smel ženiti, kdor je 2. vrsto, tedaj 21. leto dopolnil.)

(Konec prihodnjič.)

Podučne stvari.

Zavarovalnice življenja.

Zavarovalnica Gresham.

Že nekterekat smo v našem listu razlagali korist taci družtev, ktere človeku zavarujejo življenje, ne da bi človek ne umrl, ker to vsak vé, da se smrti nobeden ne ubrani, ampak da ima kaj živeti, kadar si več prislužiti ne more, ali da nakloni svojim otrokom, kadar dorastejo in takrat nekoliko premoženja za pričetek kake obrtnije, za žnitev itd. potrebujejo, ali da po smrti njegovi zapuščena rodovina kaj dobí itd. Gledé na vse to in še druge načine zavarovanja se tedaj taka društva po pravici imenujejo zavarovalnice življenja.

Ves svet je dandanes poln taci družtev in čedalje bolj se tudi pri nas pozna korist njihova, čeravno je še veliko ljudi, katerim so še popolnoma neznané. Al kdo se bo čudil temu, ako pomislimo, da se še zavarovalnice (asekuracije) ognja ne cenijo tako, kakor bi se ceniti imele! Tu in tam pogori vas, pa žalibog! le malokdo je zavarovan. Še manj kakor pohištév pa je ljudi zavarovanih. Tu in tam umrje oče, pa zapusti vdovo in otročiče v nadlogah; ako bi si bil svoje dni nekoliko goldinarjev pritrgal za zavarovalnico, kako dobro bi to delo zapuščeni rodovini.

Al ne samo malopremožni, temuč tudi bolj premožni ljudje so zapisani v taka društva, dá! celo cesarji, kralji in drugi velikaši so vmes. Najbolj se vrednost taci družtev spozna na Angležkem že od starodavnih časov. In tukaj nahajamo posebno eno taci družtev, ktera zavoljo trdne denarne podlage, zavoljo skrbnega gospodarstva in poštenega delovanja največ zaupanja ima, in to je društvo, ki se imenuje zavarovalnica Gresham, o kateri so „Novice“ že govorile. Naj danes zopet nekoliko povemo o njej.

Od leta 1519. do 1579. je živel v Londonu na Angležkem nek imeniten trgovec Tomaž Gresham (izgovarjaj: Gres'sêm), ki je bil ustanovnik londonske borze. Slovel je po modri svoji glavi, nevtrudljivi svoji delavnosti in veliki poštenosti. Ko se je leta 1706. — tedaj pred 160 leti — ustanovila na Angležkem prva zavarovalnica življenja, krstila se je temu modremu in poštenemu možu v spomin zavarovalnica Gresham; hotela je namreč s tem imenom kazati svetu, da tudi ona hoče biti delavka po izgledu njegovem. Čedalje bolj se je širilo to društvo po Angležkem, pa je tudi po družih deželah seglo, kakor na Francozko l. 1848. in pozneje tudi v Avstrijo, kjer ima na Dunaji svoj sedež, svoje upravnike pa že večidel po vseh deželah cesarstva našega, tedaj tudi po Slovenskem. Če tudi so društva z imenom Gresham samostojna, vendar se nekako naslanjajo na angleško kot matico svojo. Med vodji avstrijskega Gresham-a nahajamo tudi imenitnega našega rojaka gosp. dr. Dolenca, c. k. dvornega in sodniškega advokata. Glavni inšpektor jej je gosp. Boskovič, kateri večkrat potuje po deželah našega cesarstva in si marljivo prizadeva, da so po vseh mestih marljivi upravniki, kateri razširjajo znanje te zavarovalnice, razlagajo ljudém, kako se moreš tako ali tako

potrebuje. Tako so vsi solastniki eden na drugega vezani in si ne morejo pomagati.

5. Na pašnikih je tudi več takih prostorov, ki ne dajo nič paše in bi se lahko v drugo kulturo spremenili dali, ali to se zgodi more le po razdelitvi.

6. Če na dalje premišljujemo, kako se uživajo pašniki, tako vidimo, koliko krivice se na njih posestnikom godi, ker se uživajo po nepravilni razmeri. Bolj mogočni in bogateji solastniki si preskrbé več živine itd. Eni uživajo vse, drugi malo, nekateri skoraj nič.

7. Še hujsa je pa ta razmera, kadar tak pašnik več sosesk vkup uživa. Tu se napodi živine na pašnik, da vse nič ne dobé. Posebno pa bližnje soseske druge izpodrivajo. Koliko pravnaraste iz tega in v preteklosti so se tudi zmirom pravdali.

8. Pašniki so nadalje najslabejša šola kmetijskih otrok. Na mestu, da bi v šolo hodili, pohajkvaajo z živino vred na taci pašnikih, in tako zamoremo reči, da pašniki zastran moralnega izobraženja, zastran probuda delavnosti v mladem kmetijskem otroku le škodo delajo.

Iz vseh teh obzirov se vidi tedaj škodljivost, nekorist pašnikov. Zato se tudi mnogo modrih solastnikov poganja za razdeljenje pašnikov, le nekateri držé to važno reč nazaj.

Tudi vlada je spoznala važnost razdelitve že zdavnaj in je dajala postave, ali dozda se niso spolnovale. Vzrok temu morebiti leži nekoliko v tem, da podlaga in red (modus) nista tako postavljena, da bi se silo bili na vsem enako pravični podlagi k razdelitvi primorani, in nekoliko v tem, da je po soseskah dosti nasprotnikov razdelitve. Nasprotovanje večidel izhaja iz dobička, ktereга nekateri bogateji iz pašnikov uživajo, ali pa iz nevednosti — iz stare trme. Veči del solastnikov pa zdihuje po razdelitvi in želi, da bi se že obstoječe postave izpolnile in deloma tako ponovile in pomnožile, da se bodo morali pašovniki razdeliti in sicer na podlagi vsem solastnikom enako pravični.

Ker sem opomnil, da že stareje postave veljajo razdelitev, naj jih nekaj navedem.

Patent dne 5. novembra 1768 ukazuje vsem gospodskam in kresijam, da morajo za razdelitev pašnikov skrbeti in da imajo vsi, ki se temu zoperstavljajo, zgubiti svoje dele. (Glej zvez. 5. fol. 388 post. zbirke.)

Ukaz dne 4. januarja 1780 šte. 2126 ukazuje, da se morajo vsi pašniki razdeliti do aprila 1780 in sicer po grajščinah, sicer imajo kresije to na njih stroške oskrbeti. (Glej zvez. 8. fol. 400 post. zbirke.)

Patent dne 17. aprila 1784 ponavlja ukaz za razdelitev pašnikov, in zapoveduje v §. 11, da ima vsak deležnik svoj del zgubiti, ki ga v dveh letih ne spreobrne v rodavno zemljo. (Glej zvez. 7. fol. 500 post. zbirke.)

Dvorni ukaz dne 8. junija 1786 ukazuje, da se imajo v enem letu vsi pašniki razdeliti. (Glej zvez. 10. fol. 51.)

Vse te in enake postave še veljajo, večkrat so se zopet ponavljale, ali žalibog do danes se še niso spolnile. Zda pa mora resnica biti, potreba na vrata trka. Ozrimo se po družih deželah, kje se najde toliko sveta nerodovitnega, kakor pri nas? Ali to ni naša nemarnost, — naša škoda?

Naj se vgovarja, da je težko najti in postaviti pravo mero razdelitvi ali po stanu posestva ali po številu davkov solastnikov itd. — to je gotovo, da se prava podlaga in mera zamore postaviti. In ko bi po eni ali drugi podlagi koga kaka mala krivica zadela, bode on še v krivici več pravice, več dobička dobil,

kakor jih ima zdaj v nekoristni pravici — v splošni krivici!

Trebalo bi si nekoliko načrtati različnost pravnih razmer zastran sovživanja in solasti pašnikov in načrtati potem postavo, kako da bi najpravičneje ukazala in osnovala se razdelitev pašnikov. Pa tega sem si svest, če bi ravno mnogo gradiva v tem zamogel podati, da vseh razmer ne obseže, kar pa postava mora storiti. Na dalje sem prepričan, da bode deželni zbor po raznih potih in pomočkih različnosti razmer vse pozvedel in porabil in gledé na prejšnje postave načrtal postavo, po kterež bomo primorani vse pašnike pravično razdeliti in pametno rabiti.

To je namen mojega nasveta. Naj se izpolni! Naj bi bil potrjen gledé na resnico:

„Mi imamo v pašnikih zaklade, vzdignimo jih!“

Suhe češplje močno iskano in dragoceno blago.

„Novice“ so že velikrat priporočale, naj se veči pozor obrne na pomnoženje in sajenje češpljevih dreves. Znano je sploh, da to drevje pri nas lepo in čvrsto raste, pa tudi zlasti po goricah rado vrodí. Znano je tudi, da njegovo sadje je preljubljeno ravno tako prostim kakor razvajenim ustom, bodi si surovo ali kuhano; tudi se lahko v denar spravi, ker se ga po svetu zlasti po bolnišnicah in na bródovji veliko potrebuje. In vendar-le se malokdo češpljereje toliko poprijemlje, kolikor mu posestvo prilóžnosti daje.

Drevjiča mu ni treba daleč okoli iskati; stara drevesa odganjaje iz korenin veliko mladik, ktere za par let v dobro zemljo presajene lep sadež dadé, tudi na stanovitno mesto presajene kmalu obrodé.

Lotimo se tedaj kolikor mogoče češpljevega drevja, ktero nam v kratkem obilo povrne naš trud, in naši nasledniki nam bodo hvaležni za to.

Al še nekaj je pri tem opomniti. Kdor hoče suhe češplje prodajati, naj jih ne suši na jamah, temveč v sušilnicah (pajštebah), kjer nič dima do njih ne pride. Tako jih suše po družih krajih, in lahko jih prodajo, — za zakajeno blago pa se ne dá dobra cena doseči. Na zublju (plamenu) in dimu sušene češplje niso za bolnike zavoljo duha po dimu. Razloček v ceni je zmiraj od 3 do 5 gold. pri vsakem centu, kakor kupci s tem blagom pripovedujejo. V sušilnicah sušene češplje se letos plačujejo po 16 do 18 gold. Pač lepa cena! Naj ona spodbuda posestnike, po priličnem prostoru zasadi si kolikor mogoče češpljevega drevjiča. Plačila za mali trud ne bo mu treba dolgo čakati.

Dr. Orel.

Nove postave.

Prenaredba o nabiranji vojakov.

(Konec.)

Domačini (dijaki, študentje), ki po dovršeni viši gimnaziji bodisi javni, bodisi taki, ki ima pravico javnosti, viši realki ali enaki ali viši učilnici prostovoljno in z dobrimi spričali v napredku in vedenji stopijo v vojaščino, so o času miru dolžni: a) eno leto služiti pri linii; potem smejo poprijeti se svojega stanú in so oproščeni vsake vaje z orožjem, da-si tudi še zapisani ostanejo pri vojaščini; b) ako preskušnjo, ki je vstanovljena za častnike (oficirje) pri rezervi, dovrse z dobrim vspehom, bode se po preteklem prvem letu zlasti na-nje ozir imel pri volitvi rezervinih častnikov; v tem primerljeji pa morajo, dokler jih veže vojaška

dolžnost, častniško službo opravljati pri treh jesenskih vajah v orožji.

Tudi drugi izobraženi možje, katerim se ima o času mirú zavoljo njihovega stanú podeliti odpust v najširjem obsegu, se lahko izvolijo za rezervine častnike, ako dobro dovrše skušnjo za to službo in če se kot častniki z dobrim vspehom udeležé ene jesenske vaje. Taki pa prevzamejo dolžnost, še dveh jesenskih vaj kot častnik udeležiti se.

Vsa oproščenja od vojaške službe, ktera prejšnja postava določuje v svojem 18. do 21. §., nehajo.

V rednih časih (kadar ni vojske), imajo stanoviten odpust (urlavb) dobiti: *a)* uradniki cesarski, *b)* uradniki cesarskih grajščin, uradniki javnih zalog, deželnih in okrajnih zastopov, mest in tacih srenj, katerim je izročena politiška uprava, ako je za vse te službe treba izkazati se s pričali dovršenih šol, na katerih se pravoznanstvo uči; *c)* profesorji in učitelji javnih šol in tistih, ki imajo pravico javnosti, in ljudski učitelji, ako jih je šolska oblastnija za stanovitno postavila v službo; *d)* doktorji vseh fakultet, ako so doktorstvo dosegli na avstrijskih vseučiliščih; odvetniki (advokati) in bilježniki (notarji), ki imajo diplome; *e)* javni učenci viših gimnazij, viših realk, enacih ali viših učilnic, ako se šolskimi spričali izkažejo vedenje brez graje in izvrstni red v poglavitnih šolskih predmetih, potem doktorandi in učiteljski pripravniki za gimnazije in realke; *f)* posestniki večih obrtnij in kupčij, ako bi brez njih moralo jenjati to povzetje; *g)* lastniki podedovanih kmetijstev, ako na njih redno prebivajo in sami obdelujejo svoje kmetije, ktere s svojimi pridelki lahko samostojno redé družino petih oseb, vendar pa ne donajajo pridelkov, ki prese-gajo štirikrat večé dohodke.

Taki, ki dobijo stanovitni odpust, se v prvih treh letih svoje službe vsako leto za pet tednov skličejo, da se izurijo v vojaških vajah, sicer pa le o času proteče vojske ali o času vojske.

Oni, ki imajo stanovitni odpust, ali so rezervisti, in so dovršili 3. vrsto starosti, se smejo sicer ženiti, vendar pa jim ne neha vojaška dolžnost.

Oproščenje od vojaščine z odkupilom ni pripuščeno.

Jezikoslovne preiskave.

Kaj „Windischer“ in kaj „Sloven?“ *)

Jezikoslovna črtica.

Visokoučeni Šafařík je rekel („Slov. Starož.“ I. 9), da po kritičnem jezikoslovju ni ničesa našel, kar bi mu bilo služilo za gotovo razlago prvotnega pomena: Vand, Vend, Vind, in da prepušča daljno iztražbo tega predmeta prihodnjim izpraševalcem.

Skusil sem jaz že to ime iz keltskega jezika razložiti, in sicer iz vind, albus, bel, sanskr. vinat, albus, splendens, licht, klar, weiss, rekši: da Kelti so vtegnili Slovane: Vinde, to je bele, imenovati zaradi njihovih belih oblačil, pobeljenih stanovališč, zato: Beligrad, bela Ljubljana, ali pa zaradi njihove belejšé kožne barve v razloček sosednjih uralsko-altajskih Čudov ali Finnov. Vendar, ker to ime je najstareje za poznamovanje slovanskega plemena, ker ga je tudi nosila v starodavnosti poljska kraljica —

*) Štajarski in koroški Nemci ne imenujejo Slovencev teh dežel nikoli Slovence, njihovega jezika nikoli slovenskega, ampak Windische in windische Sprache. Visokoučeni Trstenjak je v „Novicah“ že o tem govoril. Naj dodamo temu še to, kar je nedavno pisal predragemu našemu „Jezičniku.“

Vred.

Vanda, sem začel se prepričevati, da mora ime Vand, Vend, Vind biti slovanskega početka, in da jezik slovanski je moral ohraniti koreniko tega imena. Ime Vend, Vind so poznali že starogrški pisatelji. Plinij piše: Venedi, tako tudi tabula peuting. Tacit in Jordanes (enkrat) Veneti, Ptolomaj *Ὀυενέδαι*, na starorimskih denarjih: Vend — brez vezilnega vokala, Jordanes sopet: Winidae, starovisokonemšk.: Winidâ, srednjevisokonemšk.: Winde, anglosaks.: Veonadas. Že naš slavni rojak Miklošič je te misli, da ime: Sloveni, Slovani pomenja *ὁμόγλωττοι*, distincta voce praediti, sermonales: die deutlich Redenden.

Po mojih mislih tudi to pomenja ime: Vand, Vendi, Vindi.

V sansk. nahajamo: vad, loqui, govoriti, z nasalom (Stärkung der Wurzel) vand, laudare, slaviti, hvalliti. Pokrepčanje korenike ljubi tudi jezik slovenski, primeri: moka, koroški monka, sansk. laghu, levis, starosl. lengek, litevski lengvas, novosl. lehek, lahek in lohek; sansk. ahis za aghis, kača, lat. anguis anguilla, slov. ogorič, starosl. ūgorič (angorič, ongorič) itd. Tako je iz oblike: Vad mogoča oblika: Vand.

Glasnik *a* pa ne prestopa samo v sansk. v *i*, primeri: vad, loqui, vid, vociferari, temuč tudi v staronemščini, zato najdeš: Asc in Isc, Camber in Cimper (glej Grimm „Gesch. der deutschen Sprache“ II, 830), temuč tudi v latinščini, primeri sansk. agni, lat. ignis, slov. ogenj, sansk. ambhra, lat. imber, dež, — in v slovanščini, posebno v polabsko-slovanških narečjih, v katerih najdeš: riz, riste, namesto: raz, raste. Tako je izpričana oblika: Vind, Vindi.

Vandi, Vendi, Vindi bi toraj pomenjalo: die deutlich Redenden, Slovani, Sloveni? Kje pa imaš v slovanščini koreniko vad, vand govoriti?

Codex Suprasl. ima: vaditi, *ὑποβάλλειν*, erwiedern, dictiren, eingeben, unterbrechen, *κατηγορεῖν*, etwas andeuten, aussprechen, sagen, toraj prvotni pomen govoriti, novoslov. o-vaditi, aussagen, verrathen, litevski vadinu, voco, irsk. feadheim, narro, gršk. *ῥῶ*, primeri še starosl. vadliv, novosl. s-vaditi, wörteln, zanken. Vandi — Vendi, Vindi so toraj Sloveni, in ime je domače. Korenika vad, ved, vid, pokrepčana vand, vend, vind pa je izvorno gotovo pomenjala: rauschen, tönen, šumeti, zato v hrvaškem Zagorji najdemo hosto z imenom: Vindija (poročil je ime v „Glasniku“ prof. Valjavec), primeri šuma od šumeti.

Tudi v staronordskem jeziku najdeš: vid, Wald, šuma, vidôlfr, Waldwolf, valsk., kjer se pred *w* rad stavlja *g*: gwydd, Wald; zato tudi staroangleški pisatelji pogosto pišejo: Gwinidi, namesto: Winidi, Wandi, Vendi, Vindi bi toraj, kar je že tudi Kiepert mislil, vtegnilo pomenjati: prebivalce gozdnatega sveta, in res ono okrožje, v katero grško-rimski pisatelji stavljajo Vende, je bilo polno gozdov, logov in šum. Ipak tudi v tem pomenu je ime Vind slovensko, ker še se je ohranilo topično poznamovanje za gozd: Vindija. Iz prvotnih poznamovanj, šumeti, glasiti pa so se izobrazili pomeni: govoriti, primeri: govor, starosl. tumultus, poljsk gvar, strepitus, sansk.: gu, sonum edere, iz teh pa drugotni pomeni: slovéti, zato sansk. vand, laudare. primeri: starovisokonemšk. thiudan, laudare, glorificare, — getheoda, govor, sermo, Sprache.

Vandi, Vendi — Vindi — Slovani — Sloveni bi toraj tudi utegnulo pomenjati to, kar: Arja, die Ehrwürdigen, Rühmlichen, kakor ste se imenovali azijanski betvi indoevropske familie (zendska Iran — sansk. Arja), in katero ime je več arjanskih plemen iz